

This is a digital copy of a book that was preserved for generations on library shelves before it was carefully scanned by Google as part of a project to make the world's books discoverable online.

It has survived long enough for the copyright to expire and the book to enter the public domain. A public domain book is one that was never subject to copyright or whose legal copyright term has expired. Whether a book is in the public domain may vary country to country. Public domain books are our gateways to the past, representing a wealth of history, culture and knowledge that's often difficult to discover.

Marks, notations and other marginalia present in the original volume will appear in this file - a reminder of this book's long journey from the publisher to a library and finally to you.

Usage guidelines

Google is proud to partner with libraries to digitize public domain materials and make them widely accessible. Public domain books belong to the public and we are merely their custodians. Nevertheless, this work is expensive, so in order to keep providing this resource, we have taken steps to prevent abuse by commercial parties, including placing technical restrictions on automated querying.

We also ask that you:

- + *Make non-commercial use of the files* We designed Google Book Search for use by individuals, and we request that you use these files for personal, non-commercial purposes.
- + *Refrain from automated querying* Do not send automated queries of any sort to Google's system: If you are conducting research on machine translation, optical character recognition or other areas where access to a large amount of text is helpful, please contact us. We encourage the use of public domain materials for these purposes and may be able to help.
- + *Maintain attribution* The Google "watermark" you see on each file is essential for informing people about this project and helping them find additional materials through Google Book Search. Please do not remove it.
- + *Keep it legal* Whatever your use, remember that you are responsible for ensuring that what you are doing is legal. Do not assume that just because we believe a book is in the public domain for users in the United States, that the work is also in the public domain for users in other countries. Whether a book is still in copyright varies from country to country, and we can't offer guidance on whether any specific use of any specific book is allowed. Please do not assume that a book's appearance in Google Book Search means it can be used in any manner anywhere in the world. Copyright infringement liability can be quite severe.

About Google Book Search

Google's mission is to organize the world's information and to make it universally accessible and useful. Google Book Search helps readers discover the world's books while helping authors and publishers reach new audiences. You can search through the full text of this book on the web at <http://books.google.com/>

Dette er en digital kopi af en bog, der har været bevaret i generationer på bibliotekshylder, før den omhyggeligt er scannet af Google som del af et projekt, der går ud på at gøre verdens bøger tilgængelige online.

Den har overlevet længe nok til, at ophavsretten er udløbet, og til at bogen er blevet offentlig ejendom. En offentligt ejet bog er en bog, der aldrig har været underlagt copyright, eller hvor de juridiske copyrightvilkår er udløbet. Om en bog er offentlig ejendom varierer fra land til land. Bøger, der er offentlig ejendom, er vores indblik i fortiden og repræsenterer en rigdom af historie, kultur og viden, der ofte er vanskelig at opdage.

Mærker, kommentarer og andre marginalnoter, der er vises i det oprindelige bind, vises i denne fil - en påmindelse om denne bogs lange rejse fra udgiver til et bibliotek og endelig til dig.

Retningslinjer for anvendelse

Google er stolte over at indgå partnerskaber med biblioteker om at digitalisere offentligt ejede materialer og gøre dem bredt tilgængelige. Offentligt ejede bøger tilhører alle og vi er blot deres vogtere. Selvom dette arbejde er kostbart, så har vi taget skridt i retning af at forhindre misbrug fra kommerciel side, herunder placering af tekniske begrænsninger på automatiserede forespørgsler for fortsat at kunne tilvejebringe denne kilde.

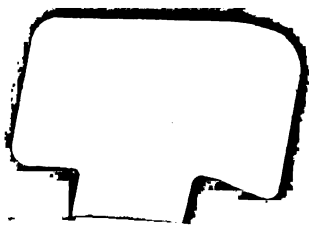
Vi beder dig også om følgende:

- Anvend kun disse filer til ikke-kommercielt brug
Vi designede Google Bogsøgning til enkeltpersoner, og vi beder dig om at bruge disse filer til personlige, ikke-kommercielle formål.
- Undlad at bruge automatiserede forespørgsler
Undlad at sende automatiserede søgninger af nogen som helst art til Googles system. Hvis du foretager undersøgelse af maskinoversættelse, optisk tegngenkendelse eller andre områder, hvor adgangen til store mængder tekst er nyttig, bør du kontakte os. Vi opmuntrer til anvendelse af offentligt ejede materialer til disse formål, og kan måske hjælpe.
- Bevar tilegnelse
Det Google-"vandmærke" du ser på hver fil er en vigtig måde at fortælle mennesker om dette projekt og hjælpe dem med at finde yderligere materialer ved brug af Google Bogsøgning. Lad være med at fjerne det.
- Overhold reglerne
Uanset hvad du bruger, skal du huske, at du er ansvarlig for at sikre, at det du gør er lovligt. Antag ikke, at bare fordi vi tror, at en bog er offentlig ejendom for brugere i USA, at værket også er offentlig ejendom for brugere i andre lande. Om en bog stadig er underlagt copyright varierer fra land til land, og vi kan ikke tilbyde vejledning i, om en bestemt anvendelse af en bog er tilladt. Antag ikke at en bogs tilstedeværelse i Google Bogsøgning betyder, at den kan bruges på enhver måde overalt i verden. Erstatningspligten for krænkelse af copyright kan være ganske alvorlig.

Om Google Bogsøgning

Det er Googles mission at organisere alverdens oplysninger for at gøre dem almindeligt tilgængelige og nyttige. Google Bogsøgning hjælper læsere med at opdage alverdens bøger, samtidig med at det hjælper forfattere og udgivere med at nå nye målgrupper. Du kan søge gennem hele teksten i denne bog på internettet på <http://books.google.com>

BERKELEY
LIBRARY
UNIVERSITY OF
CALIFORNIA

GEORG BRANDES

Gyng Brantø

Tegning av Christian Krohg.
Tilhører redaktør O. Thommessen.

GEORG BRANDES

1 8 4 2 – 1 9 1 2

FRA NORGE

PAA SYTTIAARSDAGEN

Knudsen, Anders

GYLDENDALSKE BOGHANDEL · NORDISK FORLAG · MCMXII

Bidragene samlet og utgit av *Anders Krogvig* og *Einar Skavlan*.

Trykt i Centraltrykkeriet, Kristiania

KNUT HAMSUN

Saa gammel er altsaa Georg Brandes blit at vi kan begynde at jubilere over hans Ælde. Saa ung er han naturligvis endda at han trækker sig tilbage fra vor Hyldest — nu.

Det var for en Menneskealder siden vi skulde hyldet ham.

Han blev ikke Professor ved Siden av Paludan. Men man kom ham imøte senere og gjorde ham til «Professor» ved Siden av Borchsenius. Endda senere kom man ham mere imøte og tilgav ham hans Ungdom, man gjorde ham populær.

Brandes populær, Brandes Hvermands!

For alt dette og meget andet skal han idag staa frem og bukke.

Folket venter det.

Saa ung er han naturligvis endda at han ikke gjør det.

Hvorfor skulde jeg ønske ham saa «bitter»? Jeg ønsker ham ikke bitter. Jeg ser ham bare dypt sørgmodig over Verdens evige Bakvendthet. Saa ung er han endda at han fremdeles vil være det store Eksempel for de endda yngre: han bukker ikke idag. Han vil for Eksemplets Skyld holde sig borte fra Gildet i de Tandløses Klub idag.

Hvorfor ønske ham en uforsonet Alderdom? Av Kjærlighet til hans uforglemmelige Ungdom. Som den sjeldne Und-

KNUT HAMSUN

tagelse han er, forsmaar han naturligvis nu den Ære som tilkom ham for mere end en Menneskealder siden. Er det da ikke bedre at æres sent end aldrig? Nei, bedre aldrig.

Jeg underskriver dette som jeg vilde ha underskrevet et Brev til ham:

I Ærbødighet

A handwritten signature in black ink, reading "Knut Hamsun" with a long, sweeping flourish at the end.

ANDERS HOVDEN

Han stend som ein sol-son
paa Danmarks voll,
rundt i kring honom
rivnar det troll.
Han stend som ein sol-son,
raust og yr,
rundt i kring honom
skuggarne flyr.
— Ein Lucifer er han
heruppe i nord,
fridomens djerve
og urædde tolk,
sprakande lyn
er hans raakande ord,
aandsens kvassaste
sverd han svinger,
hans gyllne finger
skreiv nordlandi inn
blandt Europas folk!

A handwritten signature in cursive script, reading "Anders Hovden". The signature is written in dark ink and is positioned above a long, horizontal, slightly wavy line that spans most of the width of the signature.

TAK!

.... «Mit Ønske er at De, naar engang — hvad der er uundgaaeligt — min personlige Betydning synes Dem meget svagere end den forekommer Dem nu — lige fuldt vil være og blive en tro Forfægter af den frie Forsknings Ret : af den Anskuelse, at der ikke i Natur og Historie gives Enklaver, som ere unddragne Historiens og Naturens almindelige Love, og at *in specie* ikke en ubetydelig Del af Vestasien gennem et Par Tusend Aar af Oldtidens Historie er blevet regjeret af andre naturlige og aandelige Love, end dem, der overalt og til alle Tider have styret den øvrige Klode og det øvrige Universum. Overbevisningen om Naturens, om Historiens, om Tilværelsens Enhed staar uafhængigt af den Værdi, man tillægger en enkelt Talsmand for denne Overbevisning . . . »

Jeg var dengang ung student. I et rimbrev, hvis eneste dyd var inderlig oprigtighed, havde jeg sendt Georg Brandes min tak. I slutten af mars 1872 fik jeg som svar hans portræt og det brev, der indeholder det ovenfor anførte. Mine følelser, da de kom, disse venlige ord fra ham, glemmer jeg aldrig. Han havde tændt i os som en flammende ild.

Vi svæved høit oppe i en salig befrielse, — og mange, mange skulde komme efter.

Den rent litterære side ved hans optræden spillet dengang en næsten underordnet rolle. Det viser jo ogsaa hans eget brev. I forgrunden stod den fri forskning, lovmæssigheden, udviklingen. Hvor to og to studenter møttes, bar det straks løs. Og jeg husker mangen vinternat, da vi kunde gaa gate op og gate ned til den lyse morgen i kamp om dogmer, Darwin og den unge uforfærdede lysbringer i Kjøbenhavn.

Det var trange tider for «den fri forskning». Endnu flere aar efter nægtet vort Universitet Brandes lokale til en række foredrag om Søren Kierkegaard. I Studentersamfundet pekte et mægtig flertal haanlig paa «rationalisterne», hvis lille flok svarte med trodsige, utfordrende blikke. Bjørnson stod i mandagsforeningen og kaldte «rationalismen» skabbklaae paa folkesjælen. Han talte om Houdons berømte statu av Voltaire. Der sat den gamle spotter som paa sprang like lukt ind i Helvede!

Og hvis nogen i pressen dengang havde været tilstrækkelig fordærvet til at forkynde den lære om bibelens inspiration, som nu hyldes av Menighetsfakultetet, vilde hans blad og han inden kort tid ha faldt som offere for sin vantro. Fjærtøft redigerede «Fram» fra kaffestuen ved Youngstorvet og sin hybel, og alt hvad han tjente som lærer, gik med til at holde det gaaende en tid. Hvad hele landets geistlighed senere stemplet som «vantrø» i min stakkars publicistiske virksomhet er utrolig. Sogneprest Klaveness dømte saaledes borgerlig egteskap for uforenlig med kristendommen. Nu indstiller han selv paa den ugudelige reforms indførelse.

O. THOMMESSEN

Ak ja!

Her er dog uendelig meget rummeligere — trods alt! — for det oprigtige ordskifte ogsaa i vor presse.

Ingen kan frakjende Georg Brandes en væsentlig fortjeneste derav.

Aar er gaat, og vi er blet gamle. I alle aar er jeg personlig kommet paa mange maater i større gjæld til ham.

Og den tak, jeg idag har faat lov til at bringe ham gennem disse blade, er ikke mindre oprigtig, men langt dypere begrundet end den, han for 40 Aar siden fik fra den unge student.

O. Thommesen,

CHRISTIAN KROHG

Han er et af de faa Fakta, jeg har havt at holde mig til i
mit Liv.

Christian Krohg

Vi som blev voksne i det sidste tiar av det nittende aarhundrede, kan vanskelig maale, hvad vi skylder Georg Brandes — hvad han har betydd for os.

Indirekte kjendte vi ham, før vi fik hans skrifter i haand. For os blev ikke læsningen den oplevelse — møtet med alt det fremmede, nye — som den hadde været for slekten før. Vi, vi laante Brandes' bøker paa skolebiblioteket, eller vi fik dem til konfirmation av far og mor, onkel eller tante. Og disse bøker var hverken oprørske eller kjætterske for os — deres tale hadde vi hørt før i vort hjem — eller i en kamerats hjem — eller av en lærer paa skolen. Ja, gav de os nye tanker, tanker, som aldrig hadde dæmret for os før — saa følte vi neppe, at de var nye for os, saa godt faldt de i traad med de forestillinger, vi var oplært i.

Den, som ved overgangen til voksen alder for os ordnet, klaret og befæstet de forestillinger og meninger, de domme — og de fordomme undertiden — som vi var opdraget i — det tror jeg, Georg Brandes var for de fleste av os, som er født i ottiaarene og opdraget i det, man kalder et almindelig borgerlig, dannet norsk hjem.

— For mig selv var Brandes utigjennem hele ungdommen — fra jeg som fjortenaarig læste hans bok om Shakespeare —

SIGRID UNDSET

veiviseren i den rikeste og skjønneste digtverden, der gives — Englands. Først dronning Elisabeths England og siden Byrons, Shelleys, Keats'. Og veiviser i mange andre skjønne digtverdner ogsaa. Jeg var ikke saa voksen dengang, at jeg tænkte over, det var den personlighet, jeg møtte i Brandes' bøger — at det var bøkernes levende, smidige, eggende stil, som vakte min lyst til at gaa paa reise i de verdner. — Hvor megen tak jeg skyldte veiviseren, det faldt mig først ind længe, længe efterpaa.

— Hvad vi barna fra ottiaarene skylder Brandes — vi kan ikke maale det. Vi fik hans bøger av vore forældre. Vi hørte, men tænkte ikke større ved det — at vore forældre engang som unge hadde stjaalet sig til at læse de samme skrifter — at de bøkene hadde været for vore bedsteforældre saa for-
skrækkelige som selveste antikristens huspostil. — Brandes har præget vore forældres, vore læreres livssyn. Men vi kan ikke avgjøre, hvad den mand betyder for os, som betød saa meget for slekten før os, at han for en væsentlig del har skapt det aandelige miljø, vi er vokset op i.

Christiania, januar 1912.

Sigrid Undset.

Naar tanken i disse dage søker hen til *Georg Brandes*, da følges den av glæden over at møte en stor mand.

Om tilværelsen har en mening, — det er faafængt at gruble over. La os glæde os hvergang vi ser livet naa et høidepunkt i en stor personlighet, — hver gang vi blir vidne til, hvad et menneske gjennem trofast arbeide paa sig selv kan række frem til.

Som *Brandes* i unge dage brændte efter kundskap, og maaltbevisst nyttet den kostbare tid, staar han som et lysende eksempel for den ungdom der vil noget.

Selv vilde han være «et villig og kraftig redskap i kampen for sandhetens seier.» Og frygtløst og djervt har han altid kjæmpet for det, der for ham stod som sandheten. Et bedre forbillede for en «stridsmand i den høiestes tjeneste» findes ikke.

Mot uret og fordom drog han i ledning.

Han kunde — sier han i sit «*Levned*» — næsten ikke utholde tanken paa dem hvem der sker uret. «Altid foresvævet mig billeder av dem, og stadig syntes det mig pligt at virke for dem ... Menneskekjærlighet grep og betok mig, ... og den utmundet i en omfattende medlidenhet.»

WILHELM SCHENCKE

Og saa ned med al fordom og dumhet! Til kamp mot «dem som ikke blot er troende — hvad der er deres ret — men som priser troen paa videnskapens bekostning!» Levende staar for mit minde *Brandes'* skikkelse, da han for to aar siden i det norske Studentersamfund formanet ungdommen til at «gi fornuften husly og pleie. Hold den vaaken! La den ikke sove i kirkens seng. Den seng er altfor bløt! den svækker.»

Georg Brandes, forrest i den skare som nu kjæmper for at skaffe plass for retfærdighet og fornuft, — slik, tror jeg, vil hans billede staa tegnet for efterslegten indtil fjerne tider.

Han har selv sagt at hvad det gjælder om, er at efterlate livet til de unge en smule mindre usselt og ufrit end det var i ens egen ungdom.

Og allevegnefra strømmer nu tak og hyldest hen til den lykkelige, som paa en saa glimrende maate fik løse den opgave han fandt sig stillet overfor.

Wilhelm Schencke

GEORG BRANDES SOM HYGIENIKER

Naar en radikal læge skal give udtryk for sin vurdering af *Georg Brandes's* livsgjerning, ligger det nær at hente en sammenligning fra hygienens omraade.

En familie lever i en trang, kvalm og mørk bolig, bag tæt sluttende dobbelte vinduer, som aldrig aabnes, og hvis ruder aldrig pudses. Ogsaa dørene holdes omhyggelig lukket, og hver spræk, ja, endog nøglehullet er dyttet med vat og filt, af frygt for «træk».

Luften er tung af sengeluft og mados og alskens uddunstninger, saa lysene brænder søvnig. Men der er lunt, man holder godt paa husvarmen, og familien synes selv, at den trives inderlig godt, og kjender selvtilfreds ikke, hvor kvalmt hjemmet er, — den forstaar det ikke selv, fordi den aldrig aander frisk luft.

Saa kommer en ung fremmed gjest stormende ind udenfra. Det gufs af tindrende klar vinterluft, som følger ham, isner de kuldskjære stuegriser. Han snuser til luften, blir kvalm og river vinduerne op, saa nogle kulørte ruder med helgenbilleder gaar i knas.

Familien reiser sig i hellig harme mod den uforskammede gjest, som understaar sig til at sige, at luften i hjemmet

JOHAN SCHARFFENBERG

stinker muggent, og at «træk» er mindre sundhedsfarlig end mangel paa ventilation.

Men da gaar den frække fyr ovenikjøbet hen og sætter dørene op, saa der blir den «livsfarlige» gennemtræk, som kuldskjære folk frygter mest af alt. Lysene blaffer, nogle slukner, men andre brænder klarere. Der kommer uorden i papirerne, og bladene i den opslaate familiebibel rasler. Nogle potteplanters fine blege hjærteblomster fryser bort.

Ud med den frække fant —! Han faar ingen plads ved hjemmets dækkede bord!

Gjesten jages paa dør.

Men nogle af familiens ungdom har faaet sin lugtesans frisket op. De aarker ikke længer at aande denne indestængte stueluft. De søger ud og fylder brystet i den frie natur, og siden kan de ikke trives i hjemmet, før de har aabnet det for luft og lys.

•

Utrolig kvalmt, snevert og selvgodt synes de nordiske folks hjem at have været, før *Georg Brandes* reiste den farlige gjennemblæst.

Kanhænde eggede modstanden ham til at gaa for braat frem. Det kan være klogt langsomt at hærde de kuldskjære og vænne de lyssky til solen. En brysk fremgangsmaade kan volde snue og blænding.

Kanhænde frøs der bort³ fine spirer, som havde fortjent at værnes, baade hos andre og hos ham selv.

I mine følelser for *Georg Brandes* har der altid været et stænk af vemod og medlidenhed, fordi jeg tror, at han ikke helt har faaet lov til at udfolde sin sande natur. Jeg tror, at

JOHAN SCHARFFENBERG

han oprindelig slet ikke er tænkt til en stridens mand, hvor godt rustet han end fødtes. En dum og forstokket samtid drev ham ud i en ensidig kampstilling, som ikke var hans lyst, men blev hans liv. Dog, nytteløst at klage over det nu! — Hans livsgjerning er en aandshygienisk daad af høi rang. Han har stærkere end nogen anden indprentet os nødvendigheden af at søge ud og at lufte vore hjem.

Derfor er ogsaa den bedste hyldest til ham ikke den at puste gjennem en brandesiansk «respirator», men at finde sig selv ude i naturen, aandende dens frie, friske luft til alle aarstider og i alskens veirig, i stille og storm, ved morgensol og ved stjerneskinn.

Johan Scharffenberg

GERHARD GRAN

Sommeren 1830 sat Heinrich Heine på Helgoland og læste i Paul Warnefrieds Longobardernes historie, da han fik efterretningen om julirevolutionens utbrud; han glemte alt for «den tykke avispakke med de glødende nyheter fra fastlandet. Det var solstråler indpakket i trykpapir, og de opflammet min sjæl i den vildeste brand.»

Noget slikt var det vi følte ved læsningen av Georg Brandes' bøker, solstråler indpakket i trykpapir som fortærte en gammel verden og tændte en ny.

Senere har jeg jo lært, at der også herhjemme var endel mænd som vidste noget om den nye verden; men de holdt det hemmelig, og desuten var der ingen av dem, hvis ord var ild.

Derfor blev Georg Brandes også for Norge de gamle guders Ragnarok.

Store mænd maales bedst ved sine angripere. Av de mange, som samles om den store ild, er der nogen, som brænder sine fingre. Krænkelsen roper altid høiere end taknemligheden, som ofte er doven og ikke sjelden feig.

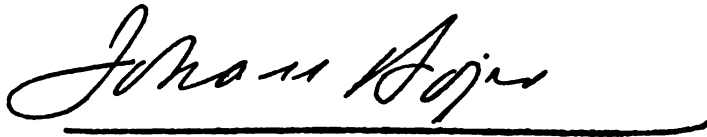
Georg Brandes er sytti aar, men fremdeles ung nok til at være omstridt. Intet maaler bedre omfanget av hans herredømme end anklagerne mot ham. En mand angrer sine private synder og vil herefter tro paa Gud. Brandes! jamrer han. En anden vil se med egne øine paa literatur. Brandes! fræser han. En vil ære kvinden, en anden høine andres moral, en tredje skrive godt om jyder, en fjerde ændre det politiske system. Brandes, Brandes, Brandes! Unge piker er letsindige, unge mænd slaar sig paa drik — Brandes! Folk gaar ikke i kirke længer, bøgerne til jul er lumre av erotik — Brandes! I sandhet — for at overkomme saa meget maa man være en stor mand.

Men mange angriper ham ogsaa med mund og pen, skjønt de er enig med ham i sit hjerte. Det er menneskelig at reise sig mot en hersker, hvem vil ikke gjerne være noget paa egen haand. Det sørgelige er, at naar man svigter sin mester forraader man ofte det bedste i sig selv og staar midt op i den gamle tragedie om Judas.

JOHAN BOJER

Men alt dette blir jo i længen kun et hyldningskor til hans magt og til omfanget av hans aand. Det er værre for dem, som prøver at finde sig selv ved at ryste begrepet Brandes av — og saa staar der husvild og opdager sin egen armod.

Saa er han altsaa sytti aar. I den germanske og slaviske verden begyndte hans navn som en fane — saa blev det en kultur — nu har det formet en generation.

A handwritten signature in cursive script, reading "Johan Bojer", followed by a long horizontal line.

Georg Brandes kan se tilbake paa 50 aars utrættelig arbeide. Han har været generationens veiviser gjennom mange landes og mange tiders bokskatte. Hans lys har kastet sine straalere ind gjennom dype schakter som ellers vilde været os mørke og ukjendte. Han har reist en række av buster og statuer, lang og rik som vandret vi gjennom Vatikanets samlinger. Han tok arven op efter Carlyle og Taine og har paa sit eget omraade længe været sin samtids største.

Som Carlyle har han ogsaa været en seer, en forkynner og banebryter. Han har splittet tunge skymasser der laa lavt og knugende over os, og som ofte bare var røken av forestillinger der allerede hadde gjort sin tjeneste. Det er ikke mindst dr. Brandes' fortjeneste naar en ny slegt her i Norden nu paa alle omraader arbeider i et fuldere dagslys, med et videre, klarere og retfærdigere utsyn end fædrene hadde.

Da jeg første gang hørte Georg Brandes nævne, var jeg 14 aar og elev av en liten religiøs pensionsskole. Han som hadde begyndt denne skole er senere blit biskop paa missionsmarken. Han tok fat med en brændende tro, med en grænseløs hengivenhet for sit arbeide og med store forhaapninger. Han hadde ogsaa gode ideer, som endnu ikke er tat tilstrækkelig op av vore skoler, om haardt legemlig utearbeide

og meget friluftsliv paa ordnet vis, avvekslende med den boklige undervisning. Men han forstod ikke at fare med lempe. Ve hver den som ikke vandret Guds veie, til punkt og prikke som Martin Luther hadde stukket dem op! Svovl og ild komme over de ugudelige! Religionen blev tvunget ind paa os, tidlig og sent og i svære portioner.

Jeg var kommet dit vistnok uten megen religiøs følelse, men ogsaa fremmed for enhver uvilje overfor Kristendommen. Alt hvad der var i mig av uavhengighetstrang og oprørsaand reiste sig nu mot denne religiøse tvang. Det var dette som optok mit sind, da jeg dag efter dag hørte om Georg Brandes' foredrag i Studentersamfundet over Søren Kirkegaard. Han blev for mig en St. Georg med det dragne sværd, der skulde dræpe dragen som suget vor glæde og gjorde dagene graa.

Det blev derfor ganske naturlig Georg Brandes' bøker jeg ivrigst kom til at læse, da jeg et par aar senere var blit student. De bød mig endnu langt mere end jeg hadde ventet. Hvor jeg syntes de slog vinduerne op til alle verdens hjørner. For en ild og fart, for krigstoner og for en vaabengny! Hvor jeg længtet efter at faa se den mands træk som kunde skrive saa herlig. Mangfoldige gange slog jeg op paany foran titelbladet, for at se om der virkelig ikke skulde findes noget billede av forfatteren.

Endelig kom den dag, da jeg skulde faa se og høre ham selv. Han hadde bebudet en række forelæsninger om den romantiske skole i Frankrig. Og bladene hadde meldt, at han allerede var kommet til Kristiania. Jeg var ute og søkte at faa et glimt av ham. Tilslidst fandt jeg en mand som jeg skjønte maatte være Georg Brandes. Han kom opover Slots-

bakken i ivrig samtale med to bekjendte, en liten skjæv mand med briller og halvt pukkelrygget. Saaledes hadde jeg jo ikke tænkt mig min helt, min straalende høvding. Jeg søkte at trøste mig med at lærde folk ser nu engang saaledes ut. Og jeg fulgte efter i nogen avstand gjennom hele parken for rigtig at indsuge mine indtryk.

Jeg hadde tat feil. Og glad var min overraskelse, da jeg næste dag i Universitetets festsal fik se ham selv stige op paa kateteret. Lærd med dype furer efter meget arbeide men rask og spænstig, elegant og straalende. Og hans foredrag fuldt av viden, blændende klart og skarpt, spirituelt og formfuldendt. Det hele et samlet og overvældende skjønheitsindtryk. Der er hos den nye slegt vaaknet en større sans for formens skjønhet. Og Georg Brandes har stor fortjeneste av dette.

Jeg fik ogsaa se at en rikt begavet personlighet, som gjennom det ihærdigste arbeide har slepet alle sin aands prismen til deres høieste glans, kan vedbli at være en jevn mand. Jeg saa det naar han efter endt forelæsning, med sin lette gang og med sin arm stukket fortrolig ind under Christian Krohgs, gik ned over Karl Johan som den mest sorgløse kammerat.

Naar jeg vidste, der var anledning til at faa høre Johan Sverdrup, sat jeg i mine første studenteraar om formiddagene oppe paa Stortingsgalleriet. Og naar jeg kom hjem, læste jeg Georg Brandes. Der var en ikke ringe likhet mellem disse to personligheter. Det kaster ogsaa lys at stille dem sammen med Bjørnson.

Forskjellen var ikke den at Sverdrup var politiker og Brandes kritiker, mens Bjørnson var digter. De var alle digtere. Enhver som skal kunne gjøre et stort og vidtrækkende arbeide

LUDVIG MEYER

med dype røtter, maa være en digter. Det gjælder like meget, om det er i cellulose, i kvælstof, i statsmandskunst eller i arkitektur, han utfolder sig. Han maa ha digterens evne til at samle skatte i bevidsthetsens dypeste kjældere og i det rette øieblik at kunne bringe dem op i dagens klarhet.

Naar Sverdrup midt under en stortingsdebat om fornørskningsarbeidet i vort sprog fandt disse linjer av Runeberg:

Lytte til den granens susning
ved hvis rot du fæstet bo

da forraadte han herigjennem en ekte sans for poesi. Er ikke Napoleons historie som en urne av kolossale dimensioner og av blændende skjønnhet, men sprukken i klangen? Eller Lloyd Georges' sociale virksomhet fuldtonende som et digt av Byron? Er ikke Bismarcks livsverk et større og skjønnere epos end den bedste digtning, nogensinde skreven i Tyskland?

Men mens Bjørnson var en lærer umiddelbart for folkets bredeste rækker, var det til de mere fremskredne, til dem der selv — hver paa sin vis — burde gaa ut som folkets lærere, Georg Brandes henvendte sig.

Jeg gjenkalder mig i erindringen hele den kreds av almeninteressert ungdom, jeg traf sammen med i den første halvdel av 80-aarene. Strævsomme og dygtige jurister, unge videnskapsmænd, blivende politikere, særprægede forfatterpersonligheter, begavede journalister og udmerkede malere. Om man vilde opfordret dem til hver især at gjøre rede for, hvis tryllestav det var som ved siden av deres faglærere først og fremst hadde bragt deres evner til utfoldelse, da var der vistnok nogen som vilde nævnt Sverdrup. Men de aller fleste vilde

først ha nævnt Georg Brandes. Og i dette samme lys staar Georg Brandes for dem endnu den dag idag.

Bjørnson hadde ved siden av andre vældige og lysende evner ogsaa en brilliant forstand. Men der var samtidig hos denne store lyriker noget kritikløst troskyldig, som gjorde ham lite skikket til at være en lærer for lærere. Hans lærer-disciple gik omkring med hans egne særprægede ord, som om de var utgit til almindelig skillemynt. De lærte utenad hans mest karakteristiske sætninger og anvendte dem med en fynd og en klem som om det skulde været deres eget patent. Der gaar ikke saa litet av dette igjen endnu den dag idag.

Bjørnson var rød-blond nordisk, norsk bonde, hjemlig i et og alt. Georg Brandes som Sverdrup virket mere ved sit fremmedpræg. De var som sydens hete vine i trægt nordisk blod. De virket som en skarp raceblanding. Der er i alle de tre folks liv en ganske anden bevægelighet nu, end der var generationer tilbake. Og dette skyldes ikke mindst denne raceblanding.

Jeg vil minde om et av Georg Brandes' senere besøk heroppe, for at gjøre afbigt. Det var i Hans Jægers dage. De fleste av os, hans venner og omgangskammerater, syntes at hans standpunkter mindet betænkelig om det skjæve taarn i Pisa. Enhver skakhet i utgangspunktet blev gjennom hans oprigtige og hensynsløse logiske sans nødvendigvis til en værre skjævhed, jo længer han bygget videre. Vi indrømmet ham allikevel uvilkaarlig en central plass mellem os, fordi vi erkjendte hans karakters overlegenhet. Han udmerket sig ved en karakterens uegennyttighet, aapenhet og paalidelighet, langt ut over det almindelige. Derfor — trots alle hans skjævheter — vort sindsoprør, da han blev møtt med en straffeforfølgning.

Det var ved denne tid, dr. Brandes kom herop paa et besøk. Det var jo bare naturlig at han maatte stille sig avventende, vogtende paa hvad disse nye fænomener kunde gjemme i sit skjød. Vi skulde paaskjønnet at hans holdning var sympatisk avventende, præget av hans altid rede tilbøielighet for ethvert undertrykt mindretal. Vort sindsoprør var imidlertid steget til en fanatisk lidenskabelighet, og vi glemte for et øieblik alt, hvad vi skyldte ham.

Brandes, Bjørnson og Sverdrup var, hver paa sit omraade, alle oprørere og høvdingenaturer. Deres oprør har seiret. Nye behov melder sig. Og de store foregangskræfter søker nye omraader. Det er mellem mark og eng og stald og fjøs, de mest kommer til utfoldelse i Danmark nu. Og mellem vandfald og fabrikkpiper her i Norge. Av de skjønnene kunster synes det i begge lande at være arkitekturen, som nu skal ha sin tid.

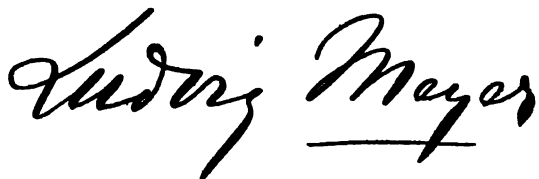
Men ungdomsblod blir altid hedt. Det er bestandig fuldt av oprørstrang og altid higende efter at være med paa nye gjennombrud. Saadanne oprørs- og gjennombruddsdage er en farlig tid for blodrik ungdom. Naar saa meget staar for fald, glemmer man let at ha lovens tavler skrevet i sit sind: Enkle og strenge pligtbud, omfattet med en saadan religiøs respekt, at enhver prøvelse er udelukket, naar avgjørelsen staar for døren. Vore dages ungdom gjennomlever ikke en saadan bevæget og begivenhetsrik tid som 80-aarenes gjorde. Men de kan til gjengjæld glæde sig ved langt tryggere vilkaar for utviklingen av sine evner og dueligheter.

Georg Brandets som de andre gjennombruddets høvdinger maatte slaa til, hvor de slog. Men han hadde alle strenge paa sin bue. Kun skade, at man i de unge aar og i en kam-

pens tid som denne ofte ikke har øre for de fredelige og fineste toner. Før og midt under den heteste strid skrev Georg Brandes sine «Danske Digtere» og «Karakteristikker». Gjennemaandet av ærefrygt for ethvert menneske, som uanfegtet gjør sit arbeide og blir sig selv tro, likemeget om dets opgaver er av de store eller mellem de mere stille. Man finder ikke let et skjønnere og sandere skrift om dagliglivets værdier end Georg Brandes' stykke om Kamma Rahbek.

Det har ligget utenfor Georg Brandes' arbeidsomraade at gaa nærmere ind paa de socialøkonomiske spørmaal. Allikevel har han ogsaa her været en av de første, som har slaaet til lyd for den nye tid. Det skete gjennom hans ildfulde artikler i «Det 19de Aarhundrede» om Ferdinand Lassalle. Det var gjennom disse jeg for min del tidlig blev klar over, at det var socialismen, som gav det rette uttrykk for den harme, jeg følte over samfundstilstandenes uretfærdighet. Og mange av dem som her i Norden siden har kunnet utrette noget for en ny og retfærdigere samfundsorden, skylder disse artikler sin første indskydelse hertil.

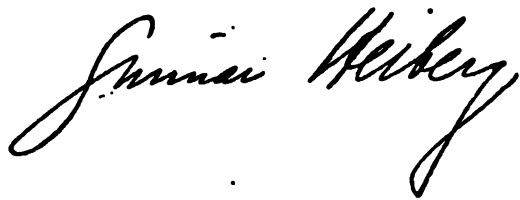
Det er til alle tider kun faa git at se tilbake paa et saa dyptgaaende og frugtbart livsverk som Georg Brandes kan gjøre det paa sin 70-aarige fødselsdag. Og vi ønsker ham alle, at han endnu maa ha mange kraftige aar til at vaake over veksten av alt det, han har saaet og plantet.

A handwritten signature in black ink, reading "Ludvig Meyer". The signature is written in a cursive, flowing style. The first name "Ludvig" is written in a larger, more prominent script, and the last name "Meyer" is written below it, also in cursive. There is a horizontal line under the "y" in Meyer.

GUNNAR HEIBERG

Som ung mand valgte jeg to lærere, Johan Sverdrup og Georg Brandes. Den første lærte: Norge for Nordmændene. Georg Brandes lærte mig: Europa for Norge.

Jeg har aldrig angret mit valg.

A handwritten signature in black ink, reading "Gunnar Heiberg". The script is cursive and elegant, with the first name "Gunnar" and the last name "Heiberg" clearly distinguishable.

Det er en lang Række vægtige og betydelige Værker sammenstuvet i de 18—20 statelige Bind, som rummer Georg Brandes' samlede Skrifter. Med Undren og Beundring tænker man — og hele dette lille Verdensrige af Bøger er en eneste Mands Arbejde. Hvilken Flid, hvilken Udholdenhed i Dage og Nætter, hvilken Troskab mod en byrdetung og ansvarsfuld Livsgjerning! Sandelig, i den dybeste Livskunst, i den daglige Handlings Glæde, i Arbeidets Raad og Daad, i Ordholdenhedens stolte Urokkelighed . . . har Brandes været en Lærer som ingen anden i Norden.

Maaske er dette det største, som kan siges om en Mand. Men vel er det endnu bedre for os, som har læst ham i de 30 Aar, at hver eneste en af alle disse Bøger var fulde af Liv og Blod, af aandende og varmende Menneskekjærlighed. Brandes har aldrig skrevet en død, aldrig en ligegyldig Side. Hvert af hans Verker, fra det første Kampskrift mod Akkordens Filosofi i Danmark til hans netop udkomne Apologi for Armand Carrel, Ridderen uden Frygt og Daddel, har baaret Farve og Stemning af Dagens Strid. Helt fri og koldblodig har Brandes aldrig staat overfor en Personlighed eller Idé . . . Naar han har naadd til at blive en Talsmand for de

CARL NÆRUP

Ulykkelige, en Forsvarer for saa mange Glemte og Oversete, en Befrier for saa mange af dem, der sidder i «Uvidenhedens, Afhængighedens, Dumhedens og Trældommens Fængsler», saa er det i Kraft af den Fanatisme for Ret og Retfærd, som er hans Races skønneste Arve-Klenodium. Georg Brandes tilhører helt de store Følelsers Aarhundrede. Forkynderen, Kulturmissionæren, Verdensforbedrerens . . . fik sin Ilddaab i Flammen fra den store Revolutions Følelsesbaal.

Carl Nærup.

Georg Brandes har altid været den kampberedte frihetsmand, som møter op overalt, hvor undertrykkelse øver sit verk, til forsvar for aandsfrihet, personlig frihet, religiøs, politisk og national frihet. Likesom han aapnede vinduer for lys og luft i det lumre samfund, der han vokste op, saaledes har han git forstaaelse og interesse for de personlige og nationale frihetskampe i den vide verden, overalt hvor menneskene arbeider og kjæmper eller lider for friheten: i Armenia, Macedonia, Georgia, Ukraïne, Polen, Transvaal, Finland, Sønderjylland o. a. st. Han har værget med sine hvasse vaapen som ved sin autoritet forfulgte og landflygtige, og søkt at raade og hjælpe dem. For det hjertelag, den troskap, det vidsyn, det mot, og den rike indflydelse han har git i sine mange frihetskampe, fortjener han alle nationers tak og hyldest.

A handwritten signature in cursive script, reading "J. Løvland". The signature is written in dark ink and features a long, sweeping underline that extends to the left and then curves back under the main body of the signature.

ODA KROHG

Georg Brandes er en skarpvinklet Z og stærkt cadmiumgul.

Jeg saa det allerede for tyve aar siden i en fest for ham. Han stak af mod alle de andre, som var blaa — lyseblaa, vandblaa og kornblaa. En enkelt var lilla: Fru Cecilie Krog.

Jeg har seet Georg Brandes mange gange siden. Han har holdt sig uforandret baade i form og i farve, hvad ikke mange gjør.

Oda Krohg

Nu lyder det: Ibsen og Bjørnson — eller hvilket af de to Navne man vil sætte først — og det synes saa lige til, at de stilles Side om Side, men saa har det ingenlunde været altid. I min tidlige Ungdom og ganske langt ned i Tiden var det Ibsen imod Bjørnson eller Bjørnson imod Ibsen. At anerkjende den ene var at underkjende den anden. Det gjalt næsten som noget selvfølgelig, at saa maatte det være, en maatte være Herre! To Digtere i Landet samtidig og jevnbyrdige — det var af de Ting, som Sagaen ikke meldte om.

Vi var dengang en liden Kreds, som søgte at vinde frem ud over denne Indsnevring. Kristian Elster var vel den, som var naaet længst af os. Men Elster var altid stærkere i sin Følelse end i sin Argumentation. Og efter de Dages juridiske Tilsnit var det Argumenter, det kom an paa. Dem saa vi os om efter. Vi maatte have Grunde for vor Opfatning. Og i vor Søgen efter disse var det Georg Brandes begyndte at blive synlig i Horisonten.

Han var endnu ikke *Dr.* Han var ikke omstridt engang. Men det var alt fra første Færd tydelig, at han behandlede Digtere og Digterværker anderledes end vi var vant til hen-

imod Slutningen af Sekstiaarene i det forrige Aarhundrede. Han kom med en anden Fordring til Literaturen.

Og paa hvilken Side stod saa han i vor hjemlige Digterstrid? Det var det, vi spurgte og speided efter, grov efter. Det kunde ikke nægtes: — Georg Brandes var stærk Ibsensk.

— — Man har spurgt mig, om jeg ikke i Anledning af Syttiaars-Festen havde noget at meddele. Helst en Erindring. Og hvad jeg her giver, er kun en Erindring, saaledes som Indtryk har fæstnet sig hos mig, kanske i nogen Grad omformet sig ogsaa samtidig med at de gik over til at faa personlig Liv og Værd. Jeg har ikke undersøgt noget paany, intet verifiseret. Det er kun en Indtryks-Erindring, — men som jeg tror ligger Virkeligheden ganske nær.

Henrik Ibsens «Kongsemnerne» havde vel fra første Færd sine forstaaende Beundrere. Men det var kun enkeltstaaende, og det mangled meget paa at den storslagne Digtning slog igjennem. Der gik Aar hen, inden den gjorde det. I den Tid var det, Georg Brandes kasted nyt Lys; jeg fristes til at bruge Udtrykket: — en digterisk Glans over det tanketunge Arbejde. Han stilled Ibsens «Kongsemnerne» og Øhlenschlägers «Aladdin» Side om Side. Det synes ikke at ligge nær, men ingen Tvil om at den fine kritiske Evne her havde boret sig ind til det centrale. Baade den unge Aladdin og den unge Kong Haakon var Lykkebarn. Alt lykkes for Haakon, siger Hertug Skule, og Aladdin dagdrev sig alle Jordens Herligheder til. Men hvor forskjellig er ikke Forstaaelsen af, hvad Lykke er, og hvorledes Lykke kommer, hos de to Digtere. Aladdin slumper op i et vidunderligt Fund og faar to

mægtige Aander til sin Raadighed. Den unge Haakon staar foran en Gjerning, som maa gjøres. Han faar Folkekravene over sig. Han mærker, det er ham, som maa gaa foran. Han føler Veien, som maa gaaes, selv hvor han ikke ser den. Han har en Gjerning, som maa gjøres, og som ingen anden kan gjøre end han. Det er Kong Haakons Lykke.

Jeg husker neppe Feil i, at Georg Brandes stempeld Forskjellen her som en Mærkepæl i Digtingens Udvikling. Det var Virkelighedsdigtningen, som meldte sig. Vi unge dengang fik gjennom Georg Brandes' Kritik — om jeg saa maa udtrykke det — større Klarhed over vore egne Krav. Med Klarheden vokset Kravene i Styrke. Og med den voksende Styrke igjen lettedes Forstaaelsen af de skilte Kræfters Samarbeide i Tiden.

Vi var jo i Aarene op mod 1870 inde i, hvad vi maa kalde en stor Digtningstid. Virkelighedsdigtningen var begyndt, samtidig med at vi havde «Kongsemnerne» og «Peer Gynt», «Sigurd Slembe» og «Maria Stuart». Der var Friskhed, og der var Festlighed. Og alligevel — saa underlig det kan synes og høres — Digtingen dengang virked ikke paa os saa læskende, saa forløsende, som man maatte vente efter dens eget Værd.

Sagen var, at vi endnu leved i den skandinaviske Afstængthed. Det var strøpende trangt inden de Grændser, Skandinavismen i sin Aflukkethed havde optrukket omkring os. Det gjalt de store Digtere, som det gjalt os selv. Der var Mænd, man kan endog tale om Kredse, som fuldt ud leved det europæiske Aandsliv med. Men de aflukket sig for sig selv, og meddelte ikke Almenheden af sit aandelige Eie.

ERIK VULLUM

Georg Brandes slog ind paa den modsatte Vei. Han beholdt intet for sig. Han aabned for Indblik i det større, rigere Liv. Han stod dengang saa omtrent ene om at være meddelsom, og han meddelte sin egen Længsel efter Farvers Pragt, sin jublende Glæde over Evner og Skjønhed. Der udgik Indbydelse til Symposion med høiere Aander.

Slig er min Erindring, som den umiddelbart har formet og bevaret sig hos mig.

Erik Vullum.

TRYGGVE ANDERSEN

Alle vi, som blev voksne, mens ottiårenes underlige kamp for politisk og åndelig frihet blev ført herhjemme, står selv sagt i dyp gjæld til dr. Georg Brandes. — Det er længe siden dengang, det er sandt; men det kan likevel være, at der er enkelte, som mindes denne gjæld og kjendes ved den. Og at de tænker på ham med takk, fordi de endda har såpas igjen av det, han har lært dem, at de kan glæde sig over at ta litt del i den dagligdagse, evindelige småkrig mot det forbund av chauvinisme og klerikalisme, som nu råder og styrer i Norge.

Tryggve Andersen.

Det kongelige Videnskabernes Selskabs Bibliothek var det eneste i Byen. Og det var i den Tid — i Begyndelsen af Ottiaarene — ingeniunde let at faa udlaant Bøger fra Bibliotheket. Den langstrakte gamle Overlærer ved Trondhjems lærde Skole, som i et Par Middagstimer besørgede en Bibliothekars Pligter, havde ondt for at forsone sig med den Opfatning, at Bøger helst bør læses; tvertimod, Bøgerne burde blive staaende i Rad og Række, enhver Bog paa sin Plads, saa vidste man, at de ingen Skade kunde gjøre. Slap man først de mange Bind løs, vilde ingen kunne beregne Følgerne .... i Særdeleshed ikke i disse farlige Tider!

Men ved Vintertid var enhver Laantager dobbelt uvelkommen. Naar man kom ind i det lille Udlaansværelse, hvor Ovnene var rød og Luften tung af Hede, saa Bibliothekets højeste og eneste Funktionær op fra sit Bord med et Blik, som ikke forstod Spøg .... hvad er De for en paatrængende Person? Alle Anmodninger prellede i det længste af paa ham. Endelig, naar han forstod, at der ikke var Fred at faa, gik der et smertefuldt Ryk gennem den lange Krop, der kom et Drag af bitter Beslutsomhed om hans Mund, og det hørtes, som det skreg i alle Ledder, da han rejste sig i hele sin overnatu-

lige Højde. Der blev ikke talt mere. De mange Forberedelser til Reisen tog sin Tid: først de forede Støvler, saa Vinterfrakken med opbrættet Krave, derpaa Skindluen trukket godt nedover Ørene, endelig de store graa Vanter . . . . saadan udrustet skred han med majestætiske Skridt ind i Bibliotheket. Et Pust som fra Ishavet smat ind gennem Døren, da han gik.

Det var en bitterlig kold Januar dag, Bibliothekaren ventede intet Besøg i sligt et Veir. Han blev ubehagelig overrasket, da Døren ikke destomindre blev aabnet . . . . hvem kunde vel dette være? Det var en femtenaarig Gymnasiast, en af hans egne Elever, som var dristig nok til at forstyrre ham! Det var ikke første Gang, han havde Besøg af denne plagsomme Elev, nu fik det være nok. Sinnet steg i ham, der kom røde Pletter i det graa Ansigt, og da han skulde tale, stammede han stærkt. «Hvad skal du . . . hvad skal du . . . » længer kom han ikke. «Jeg skal ha Georg Brandes's Hovedstrømninger,» forklarede Gymnasiasten.

Hvad var det for et magisk Navn, han havde nævnt? I selve Lyden laa der en Magt som af en Trylleformel. Den gamle Overlærer stod midt paa Gulvet og flaksede med Armene, hans Ansigt var stivnet og Øinene uden Blik, han lignede en eller anden havareret Kjæmpefugl fra en fjern Urtid. Det var et interessant og uhyggeligt Syn.

Endelig kom han igjen til sig selv. Han var øjensynlig medtaget. Ansigtet fik efter Omstændighederne et forklaret Skjær, og Stemmen lød mild og forsigtig. Min unge Ven, saadan omtrent var Tonen, du er inde paa farlige Veje. Tro du mig, den erfarne, du gaar en ond Fremtid imøde, om du

ikke hører paa dem, som vil dig vel. Forleden læste du «Nyt Tidsskrift» i Græsktimen, det var «Støv» af Bjørnson, du læste; vogt dig, snart kunde du faa Støv paa din Sjæl! Og nu vil du læse Georg Brandes . . . . *Georg Brandes!* Nej, af mine Hænder faar du ikke hans Bøger. Kom med Vidnesbyrd fra din Fader og din Moder, at du skal faa dem, saa maaske i Guds Navn . . . .

Gymnasiasten maatte gaa med uforrettet Sag. Han vidste ogsaa, at der intet Adgangstegn til den forbudte Literatur var at faa derhjemme. Et og andet af Georg Brandes kunde han nok komme over, forøvrig fik han vente.

Men i hans Sind havde fra den Dag Navnet: Georg Brandes sin egen Rytme, en kort og kampglad Klang, som kaldte til Vaaben. Og dette muntre, trodsige Signal blev hørt, Fremtidstoget nærmede sig, han hørte Smæld som af tusen Faner i Foraarsvind.

— — — Gymnasiasten blev Student. Samme Dag stod han ude paa Bibliotheket, han havde en Haandkuffert med sig. Hvad han ønskede? — Georg Brandes's samlede Skrifter! Dennes gang var det Laantageren, som ikke forstod Spøg. Han gik stolt nedover Trappen med Kufferten forsvarlig fyldt.

Det var en Sommer! Saadan skinnede Solen hverken før eller siden . . . . Det var et Velvære at strække Lemmerne efter Skoletvangen, at vaagne fri og let til en ny Dag, at drømme de tusen forventningsfulde Drømme om det Liv, som skulde komme. Nu er du en ung fri Mand, sagde Studenten til sig selv, som han laa og frydede sig i Græsset med en Bog i Haanden. Forfatterens Navn slog Gnister,

SIGURD BØDTKER

syntes han, mens han læste, og han holdt fast om Bogen, som var ham selve Symbolet paa, at han havde sin *Frihed*.

Han gik ind til sin Ungdom under det flammende Himmeltegn, som hed Georg Brandes.

Sigurd Bødtker

NINI ROLL ANKER

Om din tænkerpandes
dype alvorsfure
solbris gaar —
hvite vinterlandes
telebundne kræfter
gav du vaar,
og de aapne vandes
rytmer, Georg Brandes,
i din høisang slaar.

Nini Roll Anker

ET EVENTYR

Der ligger en bygd vesterpaa ved bunden av en trang fjord. Fjeldene stænger om den paa alle kanter. I den lange høst og vinter suser regnet dagstøtt gjennom det tunge mørke, elven larmer og bruser stor om bropillerne, og nedover det graa fjeld kvitner det av fosser og bækker. Om nætterne hører folk fjeldet tale med tunge skred. Men naar sommeren kommer faar bygden sin sjeldne, vemodige skjønhet. Da glider elven blank mellem orekrattet, og det suser og risler av mange smaa bækker. Skodden hænger om fjeldsiderne, det damper over elven, og det dugger over de duftende marker. Husene ligger i klynger med smaa haver; i havene staar hvite roser — vaate av den nylik faldne regn. Græsset er saa grønt og blødt, op over lien staar de hvite bjerker, og hele dalen er fylld av en dæmpet, rislende sus.

Nu jager turisttrafikken hver sommer sit liv gjennom bygden; der kommer dampskibe omtrent hver dag, og den har post flere ganger om dagen. Men for en vel 40 aar siden var den en stængt og bortgjemt bygd. Den eneste vei som bandt den sammen med yderverden steg brat og tung op lien og frem over vidden. Til en slik bygd skulde en tro,

KRISTIAN ELSTER

der sjelden naadde bud fra den store, fjerne verden, hvor tankerne formedes, og ideerne blev til.

Paa bygdens gamle prestegaard vokste der op en flok døtre. Sterke av naturer gik de og tumlet med tanker, som mange ganger ikke var saa lette at bære, bundne av overleverede forestillinger som de var og maatte være. Og med ingen som kunde hjelpe. Men de hadde bøkerne, og de læste alt hvad de kunde komme over. Fra bokhandleren i Bergen kom der saa engang et tidsskriftheft, og i det stod der en artikel om H. C. Andersens eventyr. Den var likesom anderledes skrevet end alt andet de hadde læst, klarere og aandfuldere, sprudlende fuld av liv var den, og gjennembævet av en brændende kjærlighet til poesi og kunst. Forfatteren het Georg Brandes. Ingen av de unge piker hadde før hørt hans navn.

Men der skulde komme større bud fra den samme mand til de læselystne prestedøtre. Og farligere bud. Hin første artikel var læst aapenlyst og med stor glæde. De bøker som siden kom blev læst med brændende interesse, men halvt i hemmelighet og stundom i stor uro og angst.

Naar høstmørket kom over bygden og med høsten det stadige regn, sat prestegaardens unge piker og læste Brandes's «Hovedstrømninger». Her fandt de angrepet og haanet saa meget av det, som de hadde lært var hellig og ukrænkelig, her var saa mangt og meget som maatte skræmme, og saa mangt som var et lysende svar paa deres hemmelige tanker. Her læste de, at saa meget av det som hvilte som en tyngsel over sindene, det kunde og skulde et menneske gjøre sig fri for; mange av de mørke ord og bud som stod for dem som knugende sandheter, det var bare bedrag og døde ord, og

den befriede tanke gjorde livet rikere og større at leve. Mange ganger virket den fremmede forfatters ord skræmmende, stundom til oprør mot det han vilde. Det kunde ikke være anderledes. Det gamle hvilte over sindene med slik tung autoritetsmagt, og stundom smertet det tungt at maatte opgi et bedrag, som saa længe hadde været følt som et værn. Og de unge piker tumlet med det alt sammen i ensomhet, hver for sig, de stredes med denne ildfulde aand, som bøiet deres sind mot nye sandheter og vakte deres længsler mot større frihet. Hans begeistring, hans stridslyst og mot, hans blændende aand tvang dem med sig, de forstod han var farlig, hans mot og hans farlighet betok dem, og livet blev saa forunderlig rikere der de fulgte ham. — — —

— — — — —

Da jeg selv første gang hørte professor Georg Brandes tale, var det for mig som et møte, der vakte minder. Brandes var da en ældre mand, hans berømmelse over hele Europa, det var seierherren, jeg hørte tale. Jeg sat og saa op paa hans ansigt, dette mærkelige, lidenskabelige og aandfulde ansigt med det hvite haar, de bevægelige øienbryn og den sælsomme, levende mund, og jeg husket alt, min mor hadde fortalt mig om den gang, hun som ung pike hadde læst hans første bøker paa den gamle prestegaard. Jeg undret mig over om Brandes hadde tænkt sig hvor forunderlig langt hans magt hadde naadd. Da han som ung mand holdt sine forelæsninger over «Hovedstrømningerne» der nede i Kjøbenhavn, vidste han at hans ord naadde hele det literære Norden; men gad vite om han tænkte sig at hans ord skulde finde frem til en ensom vestlandsk prestegaard og tænde sin ild i de unge døtres sind

KRISTIAN ELSTER

bestemme over deres tanker og føre dem ind i ideernes store, frie verden.

Selv havde jeg læst Brandes som gut, længe før jeg i virkeligheden kunde forstaa ham. Men hvad jeg læste betok mig som et eventyr. Da jeg sat og hørte ham første gang, og husket alt det, min mor havde fortalt om ham og hans magt over hendes sind, dengang hun var ung, saa syntes jeg igjen at eventyret bølget om ham, et forunderlig, levende eventyr.

Kristian Elster.

REGINE NORMANN

Fra min tidligste ungdom hørte jeg i en avkrok oppe i Nordland hans navn. Det var presterne som hadde det travelt med ham. En sa han skrev som en gud, en anden sa at han var værre end fanden.

Da jeg senere kom ut, var det noget av det første jeg maatte gjøre at læse alt det jeg kunde komme over, av hvad denne mand hadde skrevet.

Jeg læste og læste, og fandt at begge hadde ret.

Regine Normann

Naar jeg tar et bind af Georg Brandes i haanden, mindes jeg altid den relativt fjerne tid, da jeg som grøn og haabefuld ungdom læste «Hovedstrømninger» i — «Bergens kommunale kjødbasar.» Paa kjødbasarens loft bodde nemlig — og bor forresten endnu — den merkelige og velsignede institution, som heder «Bergens offentlige bibliotek.» Her sad jeg en vaar som nybagt gymnasiast inde i det lille skumle aflukke «for voksne» og læste Brandes. Guderne skal vide, at der ikke var meget af den bekjendte «biblioteksro». Fra kjødhallerne nedenunder lød der livlig træskotrap og mægtig opsang, hvergang første eller andenklasses kvægsrotter blev heist op eller parteret. Fra udlaanssalen ved siden af klang skarpe guttestemmer: «Ha'kje Di en kjæk bok te laane meg?» og assistentens søvndyssende og uendelig langmodige: «Jo, «Greven af Monte-Christo» — har De læst den? Eller «Galei-slaven Rocambole» — det er ogsaa en udmerket bog.» Loftsvinduerne pleied at staa aabne, og fra et cirkus eller voks-kabinet paa Tyskebryggetomten bruste dansemusik og glade melodier —. Jeg elsked den musik. Da jeg læste «Indtryk fra Polen», klang cirkusmusikken som en frihedens og heltemodets fanfare —

REIDAR ØKSNEVAD

Tiden omkring aarhundredskiftet var for mig en underlig tid. Jeg leved i en drøm. Jeg sværmed for den nyomvendte Johannes Jørgensen og for Verlaine, gik i den katolske kirke og forsøgte at bli «dekadent» og mystiker. Men heldigvis til ingen nytte. Hver side i Georg Brandes' bøger fortalte mig, at livet var mere end drømmen, at den ubegrænsede kundskabstørst, den dybe intellektuelle glæde over livsfænomenernes spil, de klare og vaagne øine var uendelig mere værd end religiøs jammer og vek kvietisme. Og jeg tror, at Georg Brandes for overordentlig mange af min generation har betydd det samme —

A handwritten signature in black ink, reading "Reidar Øksnevad". The script is cursive and elegant, with the first letter 'R' being particularly large and stylized.

HAAKON NYHUUS

Deichmanske bibliotek har 150 bind av *Georg Brandes*. Det er ikke ét formeget. De laanes og læses med begjærlighet av den intelligenteste ungdom, som styrter løs paa livet med friske kræfter.

Paa deres og egne vegne sender jeg Dem vor bedste tak.

Haakon Nyhuus

CHRISTIAN SINDING

I taknemmelig beundring fremkommer min hyldest og hilsen.

Christian Sinding

«Deres røst kaldte i ørknen og døbte med frihedens daab»
og vi fulgte røsten saa villig og fik slig fart i skjørterne, at de
snart kan se os ta' de stillinger i staten — som det os behager!

Men tro ikke dr. Brandes, at De som turde rope os ud af
stilheden har lov til nu at høre til de tauses leir, fordi det
ydre frigjørelses arbejde snart er fuldbyrdet.

Nu begynder det tyngste, det ømtaaligste og det vakreste:
den indre frigjørelse.

Vi begyndte kampen som et latterlig modsigelsens tegn —
ja vi som krævet ret for kvinden søgte først og fremst at kue
kvinden i os og efterligne manden i sind og guderne tilgi —
ogsaa i skind!

Lad nu Deres røst klinge, lad gnisterne fare fra Deres værksted,
fortærende det uægte, det laante, varmende det som skal gro.

Lær os at frigjøre personligheden i os — lær os at staa ved
vort væsen, saa vi frygtesløse ser gennem love, fordomme
og vedtægter ret ind i livets eget ansigt.

De har ikke ret til at hvile før de forreste er naaet frem
til den plads, hvor de saa længe har staaet ensom og fri —
dr. Brandes — jeg tror, De er nødt til at leve mindst 70 aar til.

Fernanda Nissen.

Naar jeg skal skildre det første indtryk jeg fik af Georg Brandes, mens jeg var latinskolegut i Trondheim i 1877, maa jeg citere Bjørnsons Heltbergdikt:

«Jeg gik paa en liten, meget pyntelig skole,
hvorpaa baade kirke og stat kunde stole.»

Paa den lærte vi intet om nutiden, — bare fortid, ja, endnu rettere: bare førfortid! Til livet i vor egen tid gav skolen os saa faa hjælpemidler som mulig. At *Brandes* da var aldeles ukjendt for os, er mindre mærkelig, end at selve *Bjørnson* var os fremmed, at hans navn var dækket av fordommene. Hans foredrag i februar 1877 om det Sixtinske Kapel skjøt den første men avgjørende bresche i al min autoritetstro, og debatterne om hans Grundtvig-foredrag og angrep paa vore fortørkende skoleforhold blev det første som fængslet mig i samtidens kampliv. Georg Brandes' besøk i Kristiania samme vaar blev det andet.

Vi hadde læst i historien om religionsfrihet og tvang, og var blet indbildt at Norge var et frihetens paulun. Da kom pludselig det budskap, at *Norges Universitet* stængte døren for dr. Georg Brandes, da han kom og vilde tale om Søren

Kierkegaard, og derved om kristendommen. Han var jo «fritænker», — og de ledende ved Universitetet lot sig lede av den teologiske trangsynthet, som med Gisle Johnson og Caspary krævet døren stængt for alle anderledes tænkende!

Dr. Brandes fik jo tale i Studentersamfundet, og hans tilhørerskare blev ikke mindre paa grund av nægtelsen, men skammen var der dog. Og paa os unge virket denne obskurantisme ikke bare som en skam, men den fordoblet vor lyst til aa tænke selv.

Det var derfor visselig en frukt av Universitets feighet, at vi med dobbelt iver kastet os i læsningen av slike ting som Victor Rydbergs værker, og at vi fulgte Bjørnson, da han om høsten reiste kampen mot obskurantismen i vor kirke.

At jeg ogsaa læste Brandes' værker, er en selvfølge, «Esaia Tegnér», «Benjamin Disraëli», etc., eftersom de kom, og jeg gik med spænding hen for aa høre ham, da han omsider fik adgang til Universitetet og talte om Alfred de Musset, George Sand m. m. Men den daarlige akustik i den gamle festsal var en slem hindring.

Av hvad han senere har skrevet har intet gjort saa stort et indtryk paa mig som hans kamp for de undertrykte folkeslag, bøgerne om Rusland og om Polen, og hans utrættelige kamp for sine egne jødiske racefæller. Det klinger som sværds slag paa blanke skjold, naar han løfter sin røst, som nylig for martyren Ferrer.

Rent literært og kritisk synes jeg han har leveret det rikeste og bedste værk i boken om *Shakespeare*. Aldrig har jeg læst et værk som historisk, kulturhistorisk, kunstnerisk og psykologisk har git et mere straalende indblik i en stor forfatters

HAAKON LØKEN

liv og virke, og gjort ham levende og helt forstaat. Det var en fest aa læse det, aa en fryd aa vende tilbake til det igjen, i tankerne eller til fornyet læsning.

Lillehammer, januar 1912.

Haakon Løken

ANDREAS AUBERT

Hos Georg Brandes ligger det for mig nær at fremhæve den kunstneriske begeistring i hans forfatterskap, hans føling med kunst og kunstnere, og jeg hilser i ham ærbødigt Julius Langes ven. Mest sympatisk for min bevisthet staar billedet av Georg Brandes tegnet i hans og Julius Langes betydelige og sjeldne venskap.

Abbediengen 16-1-12.

A handwritten signature in black ink, reading "Andreas Aubert". The script is cursive and elegant, with a long, sweeping tail on the final letter.

Han vil leve som den, der gik i kamp mot «de tre tusen aar gamle sandheter», som var med at kvæle verden. Og selv om vi endnu gisper under dem, selv om det tomme spøkelse endnu altfor ofte slaar tanken overende, saa reiser tanken sig paany, og spøkelset synker alt mere. Og det er hans uvisnelige fortjeneste. Han slynged forstandens staa og viddets pilegift mot det seige væsen, han haante systemet som lokker med guld og skræmmer med ildebrand, han rensed digtet for tildigtningerne, han satte mands tanke mot barneovertro, han hævdede fornyelse ogsaa i fetischdyrkelsen; nu var det tid at de gamle stenstøtter faldt!

Og de faldt.

Men han hadde kamp til to sider, mot sit land og mot sin race, hans hugg til det ene var hugg til begge, han kunde ikke mønstre det ene mot det andet, han stod alene.

Men han stod.

Og han staa.

Selv av «det utvalgte folk» — som synes utvalgt til spott, er han en av dem som bringer spotteren til at tie beskjemmet. Det er ingen tilfældighet, at han ikke alene av aand, men ogsaa av blod er i slægt med ham, omstyrteren, digteren, tømmermandens søn.

Sigmund Rein.

HVORLEDES GEORG BRANDES KOM TIL BERGEN

Et Kapitel av mine Erindringer.

Georg Brandes avholdt om Vaaren 1880 en Række Forelæsninger om den franske Romantik. Han hadde som bekjendt allerede i 1876 holdt sine første Forelæsninger i Norge, og hadda da oplevet at Universitetet nægtet ham at tale i et av dets Auditorier. Nu da han kom igjen var Situationen forsaavidt forandret, som Kollegiet med et knapt Flertal stillet Universitetets Festsal til hans Raadighet. Men likesom i 1876 gik ogsaa nu Stridens Bølger høit, navnlig fremkaldt ved Præsten Schiørns voldsomme Angrep paa Universitetet og dr. Brandes.

Bergen var dengang en isoleret By. Det er jo egentlig først Bergensbanen, som har ophævet denne historiske Isolation, under hvilken Bergen gjennom Aarhundreder hadde følt sig henvist til sig selv og i mange Stykker blit «seg sjølnok», ikke altid til Held for dets baade materielle og aandelige Utvikling.

Jeg hadde som Medlem av Styret for Bergens Forelæsningsforening flere Ganger hat den Skuffelse, at baade danske og svenske Foredragsholdere, med hvem jeg hadde forhandlet

og truffet Avtale om deres Ankomst til Bergen, i sidste Øieblik sa fra, idet de oplyste, at de med Forundring hadde erfaret, at der ikke var Jernbaneforbindelse mellem Kristiania og Bergen, og at Rejsen maatte foretas tilsjøs i flere Døgn. En fremtrædende dansk Videnskabsmand skrev saaledes til mig: «Naar jeg siger Dem, at jeg føler Søsygefølelser foran et Marinebillede af Sørenssen, saa vil De kunne forstaa, at jeg ikke . . . osv.» Men der var jo ogsaa mere modige. Det var saaledes lykkedes os at faa saa udmærkede Foredragsholdere som Troels Lund og Julius Lange til at trodse Veir og Vind og holde stærkt besøkte Forelæsninger i Bergen.

Men nu gjaldt det at faa dr. Brandes herop. Han var jo erklæret i Rikets Akt, saa det var paa Forhaand utelukket, at faa ham indbudt paa regulær Maate gennem Forelæsningsforeningen. I dens Styre hersket dengang et Flertal av hæderlige Samfundsstøtter, som vistnok i alt væsentlig var enig i Pastor Schiørns Opfatning, hvilket sikkerlig ogsaa gjaldt den allerstørste Del av Bergens Befolkning, og vore Anliggender forøvrig styredes av en Kreds av dygtige, men høikonservative og magtkjære Herrer, som nok skulde vite at holde sine Tropper i Tømme.

Skulde det lykkes for det forsvindende Faatal, som ønsket at se dr. Brandes paa et Katheder i Bergen og prøve Virkningen av en forfriskende Brise over vort daglige Dødvand, maatte man ta Saken i sin egen Haand og løpe Resikoen. For der var virkelig Resiko i mere end én Henseende. Den Generation, som nu staar i sin Ungdoms Kraft, vil neppe kunne forstaa, hvordan Forholdene med Hensyn til

Aandsfrihet og Meningsuttalelse var i Bergen for 30—40 Aar siden. Det stod selvfølgelig ikke bedre til andetsteds i Landet. Bare det at være Venstremand var i og for sig nok til, at man ansaaes for at være en mere eller mindre anløpen Person, det at hylde og beundre Bjørnson ansaaes for at være jevngodt med at hylde Oprør mot Kirken og Staten (Unionen), og at regnes til dem, som i dr. Brandes saa en mægtig Forkjæmper for fri Tænkning og frit Ordskifte, var det samme som at betegnes som Samfundsfiende og Kristusforagter. En av de dengang ledende Mænd i vor By sa mig saaledes under en Samtale om disse Ting, at vilde jeg nogensinde kunne gjøre mig Haab om at opnaa Fordele til Støtte for min dengang saa usikre Fremtid, maatte jeg enten opgi mine «rabulistiske» Meninger eller *holde dem for mig selv og tie.*

Dr. Brandes var altsaa i Kristiania. Skulde det lykkes at faa ham til Bergen, maatte Anledningen benyttes nu, da han allikevel var i Landet og maaske derfor ikke fandt den lange Reise til Vestlandet altfor avskrækkende. Jeg var dengang Medarbeider i «Bergens Tidende», hvis Redaktør var Olav Lofthus, og vi besluttet os til i Fællesskap at sende et Telegram til Brandes med Forespørgsel, om han var villig til at avholde en Forelæsningsrække i Bergen.

Vi fik næste Dag Svar fra Doktoren. Han var villig til at komme, men kun under Forutsætning av, at der paa Forhaand var tegnet 200 Tilhørere. — 200 *tegnede* Tilhørere!

Denne Betingelse, som i for sig var saa rimelig og beskednen, var ikke destomindre et slemt aber. For jeg var saa sikker som paa noget, at det ikke vildes lykkes, at faa 200

til at gaa ind i en Boklade og tegne sig paa en offentlig Liste med Dr. Brandes som Trækplaster. Man vilde ikke være i Tvil om, at den Liste sikkert nok vilde bli gennemgaat av Øjne, som vilde mærke sig Navnene og ikke glemme dem. Jeg næret ingen Tvil om, at skulde Betingelsen opretholdes, var Saken tapt. At gaa fra Hus til Hus for underhaanden at faa tegnet det forlangte Antal Tilhørere lot sig av flere Grunde ikke gjøre. Tiden var meget knap, Brandes maatte ha Svar om nogle Dage, — og hvem skulde man henvende sig til? Utenfor en yderst liten Kreds, der ikke fulgte Raadet om at tie, holdt de fleste sine Meninger i disse Spørmaal for sig selv.

Der var imidlertid intet andet at gjøre, end at avertere i Aviserne, at Liste til Tegning av Abonnement paa 5 Foredrag av dr. Brandes var utlagt. For ikke at utlægge blank Liste hadde endel av os paa Forhaand tegnet vore Navne, for at virke som Lokkeduer (Lofthus, Lægerne Klaus Hansen, Joachim Wiesener, G. A. Hansen, Sparre og et Par til), men dermed blev det ogsaa. Da Listen hadde ligget ute totre Dage var der, saa vidt jeg nu erindrer. ikke tegnet over 20 Tilhørere, og den næste Dag maatte dr. Brandes ha Svar.

Nu var gode Raad dyre. Det vilde dog være altfor jammerlig at meddele dr. Brandes det jammerlige Resultat av Listetegningen, og endnu mere jammerlig vilde det være, om vi paa Grund av Folks Ulyst til at sætte sit Navn i Gapestokken paa den utlagte Liste, skulde gaa glip av dr. Brandes' Forelæsninger.

Jeg for mit vedkommende var overbevist om, at hvis Brandes kom til Bergen vilde der sikkert være 200 Mænd og

Kvinder i vor By, som vilde høre ham, naar de bare uten forbindende Listetegning kunde løse sin Billet ved Indgangen. Vilde vi Maalet, maatte vi ogsaa ville Midlerne. Jeg foreslog derfor for Lofthus, at vi skulde løpe Resikoen og telegrafere til Brandes at alt var i Orden. Men Lofthus delte ikke min Tro paa de 200, han var overhodet altid sindig og forsigtig, naar det kom til Skarpskjæring, hvad jeg ikke anfører som en Bebreidelse, men som noget for ham karakteristisk, hvori der laa megen Styrke, — og uagtet jeg søgte at overbevise ham om, at Resikoen tydeligvis var meget liten, og meddelte ham, at jeg selvfølgelig vilde henvende mig til endel Mænd og anmode dem om at stille sig som Garantister for det mulige Underskud, vilde han ikke være med. Jeg er nu, da jeg er blit gammel og noget klokere, ikke i Tvil om, at Lofthus dengang hadde Ret og jeg Uret.

Men jeg var nu engang opsat paa, at dennegang maatte vi faa Brandes til Bergen, om det nogengang skulde lykkes. Brandes hadde jo dengang ekspatrieret sig og bodde i Berlin, saa det var tvilsomt om han saa snart kom saa langt nordpaa. Og vi trængte ham netop nu i Bergen.

Men Garanti for det mulige Underskud maatte jeg jo ha. Jeg gik da til min Ven Klaus Hanssen, fortalte ham om hvorledes Sakerne stod og om min Tro paa de 200, samt meddelte ham min Plan om at telegrafere til Brandes at Saken var ordnet og det forlangte Minimumsbeløb sikret. Dette sidste vilde jo været Tilfældet, hvis jeg kunde skaffe Garanti for Underskuddet.

Klaus Hanssen hadde været likesaa ivrig som jeg for at faa Brandes til Bergen. Da jeg nu spurte ham, hvem han

trodde jeg kunde henvende mig til angaaende Garantien, sa han disse herlige Ord: «Jeg garanterer.» — «Du! — men det kan jo bli totre hundrede Kroner, Klaus.» — «Jeg garanterer,» gjentok han med sin myndige Stemme og tilføiet: «Vil du være Impressario og overta Arrangementet, saa overtar jeg Resikoen. Jeg tænker vi greier det.» — Dermed var Saken avgjort, Telegrammet blev avsendt og dr. Brandes kom til Bergen.

Impressarioen befandt sig ikke rigtig vel den Dag, da den første Forelæsning skulde finde Sted. Tænk om der bare kom 40—50 Tilhørere! Det vilde jo være en vældig Skandale, og hvad maatte dr. Brandes tro om de 150 Abonnenter, som ikke hadde indfundet sig. Han hadde om Formiddagen ytret Ønske om at se det Lokale, hvor Forelæsningsene skulde holdes. Jeg førte ham da ind i Arbeiderforenings store Sal, dengang Byens største Forsamlingssal, som rummet over 1000 Mennesker. Som rimelig var, blev Brandes noget forundret over, at jeg hadde leiet et saa stort Lokale, naar vi kun hadde 200 Abonnenter. Jeg hadde imidlertid valgt Arbeiderforenings Sal i en bestemt Hensigt. I denne Sal avholdtes dengang alle Konserter, alle større Fester, celebre Foredrag etc., og Publikum var vant til anse dette Lokale som det eneste der kunde være Tale om, naar der bødes noget mere betydelig. Jeg vilde ikke, ved at leje et mindre Lokale, paa Forhaand gi likesom en Antydning av, at man ved denne Lejlighet ikke ventet en større Tilhørerkreds. Tvertom.

Der var ogsaa en anden Omstændighet, som gjorde Impressarioen het om Ørene denne første Dag. Formiddagssalget av Billetter var yderst ringe og alle hadde kun kjøpt Enkeltbillet

til det første Foredrag, ingen et Abonnementskort til den hele Serie. Man ønsket ikke at forpligte sig utover den første Aften, og ønsket tydeligvis først at se Manden og høre om hans Meninger virkelig var av den Natur, at et nærmere Bekjendtskap ikke var tilraadelig. Jeg maatte altsaa som saa mange andre Impressarier «stole paa Indgangen».

Det var virkelig en spændende Situation! Foredraget skulde avholdes Klokken halvtotte. Jeg formelig stønnet av Sindsbevægelse, da jeg litt over syv nærmet mig Arbejderforeningen. Jeg mindedes Ordet om Syndens Sold og lovte i mit stille Sind, at jeg «aldrig skulde gjøre det mere». Da jeg kom ind i Lokalet saa jeg, at der allerede hadde indfundet sig henved 100 Mennesker. Det vakte et svakt Haab hos mig, uagtet Forsamlingen tok sig sørgelig tynd ut i det store Lokale. Jeg har aldrig med en saa spændt Opmærksomhet vogtet paa en Dør som i denne halve Time, — en Dør, som var min Fortvivelse naar den stod lukket et Par Minutter — evige Minutter! og som forekom mig som en velvillig Medhjælper hvergang den aapnedes, og en eller flere Tilhørere gled ind i Salen. Jo nærmere det led ind paa Tiden desto livligere aapnedes Døren, og tilsidst var saa mange Bænke optat, at det saa noksaa anstændig ut. Der var da samlet henved 190 Tilhørere. Det lettet. For jeg var ikke i Tvil om, at de nok vilde komme igjen allesammen og flere til.

Ja, saa stod da Brandes paa et Katheder ogsaa i Bergen. Det blev en festlig Aften, for mange tillike en Oplevelse, som satte Mærkepæl i ens Utvikling. Ikke fordi Foredraget var aggressivt og agitatorisk, hvad vel de fleste hadde ventet og som enkelte «Spejdere», som var tilstede, maaske hadde haabet.

Men fordi man her i en glansfuld Form, fyldt av Kundskap og Aand, fik Personligheter og Aandsstrømninger, som saa at si laa utenfor den vanlige borgerlige Samfundsopfatning, klargjort og fortolket ut fra en retfærdig og dypt menneskelig Fordomsfrihet, som virket som noget befriende nyt paa en Kreds, hvis Erfaringer fra saavel den offentlige som den private Diskussion gik i helt modsat Retning. Det gav friere Vingeslag og Følelsen av større Albuerum for den enkelte, uanset om man stod helt paa Brandes' Standpunkt eller ikke. Og heri laa Summen av den Virkning, som blev Resultatet av Brandes' Optræden i Bergen. Flere av mine Samtidige vil visnok bekræfte dette som en Erfaring vi gjorde i de efterfølgende Aar.

Men hadde vi et rikt Utbytte av Foredragene, gav den daglige Omgang med Brandes vore Kundskaper og Opfatninger en ikke mindre Berikelse. Han var dengang kun 38 Aar gammel, stod i sin Aands bedste Kraft, hadde i de nærmest foregaaende Aar vundet et større og større Navn ute i Europa og besat — modnet og hærdet i uavladelig Kamp — en Spenstighet og en Aandslivlighet, som virket i høi Grad elektriserende. Han øste med fulde Hænder av sin Kundskaps og sin Aands rike Kilder og var altid den elskverdige og underholdende Gjæst, som fordi han følte sig mellem forstaaende Venner udtalte sig med aapen Tillidsfuldhet i Skjemt og Alvor.

Blandt de mange interessante «Privatforelæsninger», som Brandes en saadan Selskapsaften kunde gi os, husker jeg med særlig Tydelighet hans av Varme og Beundring farvede Skildring av det første Møte med Stuart Mill og hans Opfatning

av dennes Personlighet og hans Værker, av hvis Grundtanker han gav os en klar, oversigtlig Ekstrakt. En anden Aften blev han anmodet om, at gi os en Forklaring av Likheter og Ulikheter i Schopenhauers og Eduard von Hartmanns pessimistiske Filosofi, og vi fik da en Utdredning av det essentielle i begge disse mærkelige Tænkeres Systemer, navnlig af Grundtankerne i Hartmanns «Die Philosophie des Unbewussten», som dengang var stærkt under Diskussion. Den nu 70-aarige Forkynder skal idag vite, at der i Bergen sitter endel Veteraner igjen fra Kredsen i 1880 (mange er døde), som med dyp Taknemlighet har bevaret Mindet om Samværet med ham.

Foredragene gik sin Gang. Impressarioen hadde Lampefeber hver Foredragsaften, før det tilstrækkelige Antal Tilhørere hadde indfundet sig. Men det viste sig, det hadde ingen Nød. Tilhørerkredsen var trofast, dens Bifald steg for hvert Foredrag. Antallet kunde svinge fra 190 til 212, og da Billettøren gjorde Regnskapet op for den hele Foredragsserie viste det sig, at Brandes' Betingelse om de 200 Tilhørere var opfyldt. Mærkelig nok omtrentlig paa Øret, da der kun var et Overskud af 3 Tilhørere.

Imidlertid faldt det sig saa heldig, at Brandes kom til at holde en Ekstraforelæsning, som reparerte litt paa det magre pekuniære Utbytte. Som Følge av Dampskibsgangen maatte Brandes opholde sig to Dage i Bergen efter Avslutningen av hans Foredragsserie. Som hans Impressario foreslog jeg ham, at den sidste Dag burde benyttes til et Foredrag om et Emne, som kunde synes forholdsvis neutralt og tillike angaa norske Forhold. Brandes var straks med. Han mente at et Emne som «Henrik Ibsens Dramaer» maatte være godt. Det var

det naturligvis ogsaa. Men da Ibsen den hele Vinter havde været drøftet paa kryds og tvers i alle Landets Aviser og i særlige Brochurer i Anledning af «Et Dukkehjem», mente jeg for min Part, at Publikum var blit overmæt av Henrik Ibsen og at Brandes heller burde vælge Bjørnson, som trods alle motstridende Meninger dog hadde en sikker Plads i de flestes Hjerter. Jeg følte mig nemlig sikker paa, at der var mange, som gjerne vilde se og høre den berømte Foredragsholder, naar det blot kunde ske under en tilsyneladende neutral Etikette. Brandes bifaldt mit Forslag, og det viste sig at Forudsætningen var rigtig, for Foredraget om Bjørnson blev avholdt for fuldt Hus.

Men før dette Foredrag forefaldt der en Episode, som er betegnende for hine Dages Forfølgelser likeoverfor dr. Brandes. Doktoren avholdt sit sidste Foredrag om den franske Romantik Lørdag den 29de Mai. Samme Aften læstes i «Bergens Aftenblad» et Angrep paa ham, underskrevet et kjendt Mærke, som alle vidste dækket en teologisk Kandidat. I dette Angrep stod bl. a. følgende: «Vi skulde tro, at hans (Foredragsholderens) polemiske Forhold til den kirkelige Tro og Forkyndelse maa træde klart nok frem, naar han under Behandlingen av den Retning, som i Frankrig omkring 30-Aarene grupperede sig om Victor Hugo, uttaler uten nogetsomhelst Forbehold, at disse intelligente Mænd forstod, at Læren om *Treenigheden* var gammeldags Skolevrøvl.»

Man vil forstaa den Forbauselse og Indignation, som denne Uttalelse vakte, naar man erfarer, at Brandes hadde nøjagtig uttalt følgende: «Et lille Mindretal af Frankrigs mest dannede Mænd og mest intelligente Kvinder indsaa, at *de tre Enheder*

JOHAN BØGH

(Stedets, Tidens og Handlingens i Tragedien) var gammelt Skolevrøvl.»

Jeg glemmer ikke mit Møte med Brandes, da jeg Søndag Formiddag søkte ham i Hotellet. Han hadde netop læst Angrepet. Han gikk op og ned i Værelset med hurtige, korte Vendinger og elastiske Bevægelser. Han mindet mig om en smidig Fægter, som likesom lekte med en usynlig Motstander, han saa foran sig. Der var over ham en Blanding av haanende Foragt for «disse uvidende Sporhunde, som glæfset efter ham i Blinde», og festlig Humør over en saa kolossal Vandgang.

Da Brandes Dagen efter holdt sit Foredrag om Bjørnson foretok han i en kort Indledning et Opgjør med sin Angriper. Hver Sætning, knap og koncis formet, rammet som et Piske-smeld. Da Angriperen Dagen efter i et Tilsvær indrømmet sin Forgaaelse og undskyldte sig med, at han ikke hadde hørt eller oppfattet den foregaaende Sætning, hvorved hans Misforstaaelse (!) lod sig forklare, hadde han den Frimodighet at tilføie: «Vor Feiltagelse rører saaledes ikke ved Sakens Realitet; den er kun en feilagtig Opfatning av en enkelt Ytring.» Men den feilagtige Opfatning av denne enkelte Ytring var dog imidlertid Hovedargumentet i Angrepet.

Hermed ender Fortællingen og Georg Brandes og Bergen. Den utgjør vistnok kun et yderst ringe Kapitel i Brandes' Livsførelse, men den gir ikke destomindre sit Bidrag til «Stemninger og Tilstande» under vort Samfunds Utvikling henimot større individuel Frihet og større Fordomsfrihet.

Johan Bøgh.

BIDRAG AV

Tryggve Andersen	40
Nini Roll Anker.	45
Andreas Aubert.	59
Johan Bojer	22
Sigurd Bødtker	41
Johan Bøgh	61
Kristian Elster	46
Gerhard Gran	21
Knut Hamsun	7
Gunnar Heiberg	31
Anders Hovden	9
Christian Krohg	13
Oda Krohg	35
Haakon Løken	56
J. Løvland	34
Ludvig Meyer	24
Fernanda Nissen.	55
Regine Normann	50
Haakon Nyhuus.	53
Carl Nærup	32
Sigmund Rein	60
Johan Scharffenberg.	18
Wilhelm Schencke	16
Christian Sinding	54
O. Thommessen	10
Sigrid Undset	14
Erik Vullum.	36
Reidar Øksnevad.	51

U.C. BERKELEY LIBRARIES

C038332056